

Uchwała z dnia 21 lutego 2003 r., III CZP 89/02

Sędzia SN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sędzia SN Bronisław Czech (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku wierzyciela – Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, II Oddział w W., Inspektorat w W. przy uczestnictwie dłużników Sławomira Ł. i Henryka S. – współników spółki cywilnej „D.-R.”, o wyznaczenie organu egzekucyjnego do dalszego prowadzenia egzekucji, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 7 lutego 2003 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z dnia 6 września 2002 r.:

"Czy w przypadku zbiegu egzekucji administracyjnej i sądowej do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego, sądem rejonowym, w którego okręgu wszczęto egzekucję, właściwym do rozstrzygnięcia, który organ egzekucyjny – sądowy czy administracyjny – ma dalej prowadzić łącznie egzekucje w trybie właściwym dla danego organu, w rozumieniu art. 773 k.p.c., jest sąd rejonowy, w którego okręgu działa komornik, który pierwszy wszczął egzekucję przeciwko dłużnikowi ?"

podjął uchwałę:

W przypadku zbiegu egzekucji administracyjnej i egzekucji sądowej do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego, o wyznaczeniu organu egzekucyjnego do łącznego dalszego prowadzenia egzekucji rozstrzyga sąd rejonowy, w którego okręgu znajduje się siedziba komornika lub administracyjnego organu egzekucyjnego, który pierwszy wszczął egzekucję (art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.).

Uzasadnienie

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego.

Do rachunku bankowego Sławomira Ł. i Henryka S. – współników spółki cywilnej „D.-R.” – w Banku PKO S.A. skierowana została egzekucja (zajęcie) prowadzona przez komornika rewiru XXIV przy Sądzie Rejonowym dla Warszawy-Mokotowa oraz przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, II Oddział w W., Inspektorat w W. W związku z tym Zakład Ubezpieczeń Społecznych złożył do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Mokotowa wniosek o wyznaczenie organu egzekucyjnego do dalszego łącznego prowadzenia egzekucji (art. 773 § 1 k.p.c.). Sąd ten postanowieniem z dnia 19 listopada 2001 r. stwierdził swą niewłaściwość miejscową i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu dla Warszawy-Pragi ze względu na miejsce wszczęcia egzekucji, którym jest siedziba Banku prowadzącego rachunek dłużników.

Sąd Okręgowy w Warszawie, rozpoznając zażalenie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na powyższe postanowienie, przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne przytoczone na wstępie. Zdaniem Sądu Okręgowego, w przypadku zbiegu egzekucji administracyjnej i egzekucji sądowej do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego, sądem rejonowym, w którego okręgu wszczęto egzekucję, wskazanym w art. 773 k.p.c., jest sąd, w którego okręgu znajdują się rzeczy lub prawa majątkowe, co do których nastąpił zbieg egzekucji wszczętej przez komornika i organ administracyjny. Nie jest nim sąd rejonowy, przy którym działa komornik, gdyż nie wynika to jednoznacznie z brzmienia tego przepisu, wskazującego na „sąd rejonowy, w którego okręgu wszczęto egzekucję”, chyba że egzekucję wszczęto właśnie na obszarze podlegającym jurysdykcji tego sądu, przy którym działa komornik. W ocenie Sądu Okręgowego, kwestionowana wykładnia byłaby dopuszczalna, gdyby w treści art. 773 k.p.c. ustawodawca wskazał jedynie na sąd rejonowy, przy którym działa komornik. Jak zauważył Sąd Okręgowy, wszczęcie egzekucji następuje przez podjęcie pierwszej czynności egzekucyjnej, a miejsce jej wszczęcia uzależnione jest od sposobu prowadzonej egzekucji. W przypadku zajęcia rachunku bankowego dłużnika jest nim siedziba oddziału lub jednostki banku, prowadzącego rachunek (art. 889 k.p.c.), zatem o miejscu wszczęcia egzekucji decyduje siedziba jednostki lub oddziału banku, w którym dokonano zajęcia, a nie okręg urzędowy komornika, do którego wpłynął wniosek egzekucyjny. Sąd Okręgowy zaznaczył, że stosownie do art. 759 w

związku z art. 773 k.p.c., decyzję w przedmiocie zbiegu egzekucji podejmuje sąd, w którego okręgu wszczęto egzekucję, a zatem automatyczne przyjęcie, że jest to sąd rejonowy, przy którym działa komornik, nie znajduje uzasadnienia w brzmieniu tego przepisu. Z tych samych względów nie będzie właściwy również sąd rejonowy, przy którym działa komornik, który pierwszy wszczął egzekucję. Art. 773 k.p.c. wyraźnie odwołuje się do zbiegu egzekucji prowadzonej do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego. Miejsce położenia tych składników majątkowych dla uczestników postępowania nie budzi zaś wątpliwości, a organom egzekucyjnym ułatwia złożenie wniosku do właściwego sądu, celem rozstrzygnięcia w przedmiocie zbiegu egzekucji. Zbędne jest w tym wypadku – zdaniem Sądu Okręgowego – ustalanie, który organ wszczął egzekucję wcześniej, a który później.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw przedstawionego zagadnienia prawnego znajduje się kwestia rozumienia użytego w art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. sformułowania „sąd powiatowy (obecnie rejonowy), w którego okręgu wszczęto egzekucję”, określającego podstawę właściwości miejscowej sądu w postępowaniu w wypadku zbiegu egzekucji sądowej z egzekucją administracyjną. Na tle rozumienia tego sformułowania powstaje w szczególności kwestia, czy powinno ono być rozumiane w ten sposób, że za „sąd, w którego okręgu wszczęto egzekucję” uznać należy sąd, w którego okręgu działa (ma swój rewir) komornik (bądź administracyjny organ egzekucyjny), który wcześniej wszczął egzekucję. Kwestia ta staje się aktualna w znacznej mierze ze względu na przewidziane w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 133, poz. 882 ze zm. – dalej "u.k.s.egz.") uprawnienie wierzyciela do wyboru komornika w granicach właściwości sądu apelacyjnego. Skorzystanie z tego uprawnienia powoduje bowiem, że egzekucję prowadzi komornik inny niż komornik miejscowo właściwy, wskazany w przepisach szczególnych kodeksu postępowania cywilnego (zob. np. art. 844, 880, 889 § 1, art. 895).

W ujęciu art. 773 k.p.c., zbieg egzekucji administracyjnej i egzekucji sądowej polega na tym, że każda z tych egzekucji zostaje skierowana do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego. Przyjmuje się w orzecznictwie i w literaturze przedmiotu, że warunkami zbiegu egzekucji w rozumieniu art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. jest identyczność przedmiotu, do którego obie egzekucje są skierowane, skierowanie egzekucji do tego przedmiotu przez oba organy egzekucyjne oraz

prorowadzenie egzekucji przez te organy przeciwko temu samemu dłużnikowi (zob. np. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 1997 r., III CZP 29/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 164). W następstwie zbiegu egzekucji administracyjny organ egzekucyjny oraz komornik wstrzymują czynności egzekucyjne na wniosek wierzyciela, dłużnika lub z urzędu i przekazują akta egzekucji administracyjnej i egzekucji sądowej sądowi rejonowemu „w którego okręgu wszczęto egzekucję” celem rozstrzygnięcia, który organ egzekucyjny – sądowy czy administracyjny – ma dalej łącznie prowadzić obie egzekucje w trybie właściwym dla tego organu.

Podkreślenia na marginesie wymaga, że zagadnienia związane ze zbiegiem egzekucji sądowej i egzekucji administracyjnej do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego zostały uregulowane niemal w całości w kodeksie postępowania cywilnego. W szczególności, w zakresie właściwości sądu art. 62 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 110, poz. 968, ze zm.) stanowi jedynie, że w wypadku zbiegu egzekucji administracyjnej i egzekucji sądowej do tej samej nieruchomości, rzeczy albo prawa majątkowego lub niemajątkowego, administracyjny organ egzekucyjny wstrzymuje czynności egzekucyjne na wniosek wierzyciela, zobowiązanego lub z urzędu i przekazuje akta egzekucji sądowi rejonowemu zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego.

Dla określenia właściwości miejscowej sądu w sprawie dotyczącej zbiegu egzekucji, art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. używa sformułowania „sąd, w którego okręgu wszczęto egzekucję”. Jako kryterium ustalenia właściwości miejscowej sądu przyjęte zostało tu zatem kryterium swoistego „umiejscowienia” egzekucji w chwili jej wszczęcia. Należy podkreślić, że z takim samym bądź też podobnym zabiegiem legislacyjnym przy określaniu właściwości sądu w części II księgi II kodeksu postępowania cywilnego można spotkać się także w innych przepisach. Przykładem jest art. 781 § 2 zdanie drugie, art. 843 § 1 lub art. 926 § 1 zdanie drugie k.p.c. Zwrócić należy uwagę także na art. 1151 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., regulujący właściwość miejscową w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia. (...)

Wypada wskazać na ogólne rozważania co do właściwości miejscowej sądu w postępowaniu egzekucyjnym zawarte w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2000 r., III CZP 5/00 (OSP 2000, nr 11, poz. 165). Sąd Najwyższy dokonał, w ślad za doktryną, podziału funkcji sądu w postępowaniu egzekucyjnym,

podnosząc, że sąd występuje w tym postępowaniu jako organ egzekucyjny dokonujący czynności egzekucyjnych (np. w art. 1049-1051 k.p.c.) lub jako sąd egzekucyjny, wykonujący czynności, które nie zmierzą bezpośrednio do realizacji tytułu wykonawczego (np. art. 767, 768, 821, 914 k.p.c.). W wypadku zbiegu egzekucji (art. 773 k.p.c.) sąd orzeka jako sąd egzekucyjny.

W odniesieniu do pełnienia funkcji sądu egzekucyjnego Sąd Najwyższy stwierdził ogólnie, że kodeks postępowania cywilnego nie zawiera przepisów o właściwości miejscowej. Zarówno w stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji i przewidzianego w art. 8 prawa wyboru komornika, jak obecnie, a więc po wejściu w życie wymienionej ustawy, w świetle art. 758 i 759 k.p.c. należy przyjmować, zdaniem Sądu Najwyższego wyrażonym w tym orzeczeniu, że – wobec braku jednoznacznego uregulowania miejscowej właściwości sądu egzekucyjnego – istniejąca pomiędzy tym sądem a komornikiem więź procesowa powoduje, iż sądem egzekucyjnym jest zawsze sąd, przy którym działa komornik prowadzący egzekucję. W wypadku prowadzenia egzekucji przez komornika właściwego według ustawy sądem egzekucyjnym jest więc sąd, w którego okręgu ten komornik działa, w wypadku zaś dokonania przez wierzyciela wyboru komornika na podstawie art. 8 u.k.s.egz., sądem takim będzie sąd, w którego okręgu działa wybrany komornik. Przyjmując trafność założenia Sądu Najwyższego, że sąd orzekający w przypadku zbiegu egzekucji jest sądem egzekucyjnym, a nie organem egzekucyjnym, można twierdzić, iż właściwość miejscowa tego sądu powinna być ustalana jako właściwość funkcyjna dla komornika wybranego przez wierzyciela do prowadzenia egzekucji. Oznaczałoby to, że sądem egzekucyjnym orzekającym w przypadku zbiegu egzekucji powinien być sąd, w którego okręgu działa komornik prowadzący egzekucję, niezależnie od tego, czy jest to komornik właściwy z mocy przepisów kodeksu postępowania cywilnego, czy też wybrany przez wierzyciela na podstawie art. 8 u.k.s.egz.

Na tle art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. rozważania wymagają trzy warianty rozumienia określenia: „sąd rejonowy w którego okręgu wszczęto egzekucję”. Według wariantu pierwszego, sądem takim jest sąd, w którego okręgu znajduje się rzecz lub prawo majątkowe, do którego skierowane zostały egzekucja sądowa i egzekucja administracyjna, według drugiego – sąd, w którego okręgu ma siedzibę administracyjny organ egzekucyjny komornik, który pierwszy wszczął egzekucję,

niezależnie od tego, czy jest to komornik właściwy z mocy przepisów kodeksu postępowania cywilnego do prowadzenia danej egzekucji, czy też wybrany przez wierzyciela w trybie art. 8 u.k.s.egz., natomiast według trzeciego – sąd, w którego okręgu działa komornik właściwy do przeprowadzenia danej egzekucji według przepisów kodeksu postępowania cywilnego, niezależnie od tego, czy ten właśnie komornik, czy też komornik wybrany przez wierzyciela prowadzi egzekucję z rzeczy lub prawa majątkowego, co do których nastąpił zbieg z egzekucją administracyjną.

Trzeci z wymienionych wariantów trzeba odrzucić, albowiem odwołuje się on do wykładni sprzecznej z art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., w którym użyto określenia „sąd rejonowy w którego okręgu wszczęto egzekucję”.

Nie należy także przyjmować wariantu pierwszego. Jak wspomniano, zbieg egzekucji sądowej i egzekucji administracyjnej w ujęciu art. 773 k.p.c. polega na tym, że komornik oraz administracyjny organ egzekucyjny kierują czynności egzekucyjne do tej samej rzeczy lub prawa majątkowego. *Prima facie* można by więc przypuszczać, że sądem właściwym do rozstrzygnięcia o tym, który z organów egzekucyjnych – komornik czy administracyjny organ egzekucyjny – ma dalej łącznie prowadzić obie egzekucje z danej rzeczy lub prawa majątkowego, powinien być właśnie ten sąd, w którego okręgu znajduje się ta rzecz lub to prawo majątkowe. Przypuszczenie takie mogłoby się wydawać tym bardziej oczywiste, że sąd, w którego okręgu położona jest rzecz lub „znajduje się” prawo majątkowe, w stosunku do których nastąpił zbieg egzekucji sądowej i egzekucji administracyjnej, mógłby być uznany za sąd, który jest „najbliższy” miejscu rzeczywistego prowadzenia obu egzekucji.

Przeciwko takiemu stanowisku przemawiają dwa istotne argumenty.

Po pierwsze, ustawodawca użył w art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. zwrotu „sąd, w którego okręgu wszczęto egzekucję”, a nie sformułowania „sąd, w którego okręgu znajduje się rzecz lub prawo, do których skierowane zostały egzekucja sądowa i egzekucja administracyjna”. Gdyby zamierzeniem ustawodawcy było określenie właściwości miejscowej sądu do orzekania w przedmiocie zbiegu egzekucji w ten sposób, że miałby to być sąd, w którego okręgu znajduje się rzecz lub prawo majątkowe, w stosunku do których nastąpił zbieg egzekucji, to zawarłby w art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. odpowiednie sformułowanie wyraźnie na to wskazujące. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na fakt, że w tych przypadkach, w których ustawodawca miejsce położenia rzeczy lub prawa

majątkowego, do których kierowana ma być egzekucja, chciał podnieść do rangi okoliczności uzasadniającej właściwość miejscową w postępowaniu egzekucyjnym (sądu albo komornika), wyraźnie wskazał na to w odnośnych przepisach (zob. np. art. 844 § 1, art. 895 § 1 zdanie drugie, art. 921 § 1 k.p.c.).

Po drugie, przyjęcie, że sądem, w którego okręgu wszczęto egzekucję, w rozumieniu art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. powinien być sąd, w którego okręgu znajduje się rzecz lub prawo majątkowe, co do których nastąpił zbieg egzekucji sądowej i egzekucji administracyjnej, prowadziłoby do prostych wniosków w zakresie określenia sądu właściwego miejscowo do orzekania w przedmiocie zbiegu egzekucji tylko w odniesieniu do tych wypadków, gdy egzekucja kierowana byłaby do ruchomości albo nieruchomości, gdyż tylko wówczas umiejscowienie tych rzeczy nie rodziłoby większych problemów. W odniesieniu natomiast do praw majątkowych sprawa nie przedstawiałaby się już tak prosto; niezbędne byłoby sięgnięcie do budzących wątpliwości koncepcji doktrynalnych co do umiejscowienia wierzytelności, udziałów, akcji czy innych praw majątkowych. Konieczne mogłoby się zatem okazać sięgnięcie po kryteria pozanormatywne. Ponadto budzący wątpliwości zwrot „sąd, w którego okręgu wszczęto egzekucję” zastąpiony zostałby jedynie inną formułą, wywołującą w wielu wypadkach nie mniejsze wątpliwości.

Tak więc trafny jest wariant drugi. Przyjmując założenie, zgodnie z którym sąd wyznaczający organ egzekucyjny do dalszego łącznego prowadzenia egzekucji w razie zbiegu egzekucji, o którym mowa w art. 773 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., działa jako sąd egzekucyjny, a nie jako organ egzekucyjny dokonujący czynności egzekucyjnych, oraz mając na względzie występującą niewątpliwie w przepisach kodeksu postępowania cywilnego prawidłowość, że właściwość miejscowa sądu egzekucyjnego jest właściwością pochodną od właściwości miejscowej działającego w okręgu tegoż sądu komornika, trzeba uznać, iż sądem, w którego okręgu wszczęto egzekucję w rozumieniu powołanego przepisu powinien być ten sąd rejonowy, w którego okręgu działa (ma swój rewir) komornik sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny, który pierwszy wszczął egzekucję do rzeczy lub prawa majątkowego, do których egzekucję skierował również drugi wymieniony organ egzekucyjny.

Na rzecz przyjęcia takiego stanowiska przemawia również ustawowe rozstrzygnięcie przypadku dotyczącego zbiegu egzekucji prowadzonych przez różnych komorników, a skierowanych do tych samych rzeczy, wierzytelności lub

praw; w takiej sytuacji – według art. 773¹ § 1 k.p.c. – dalszą egzekucję prowadzi komornik, który pierwszy wszczął egzekucję, ale nie stosuje się tego do egzekucji z nieruchomości.

Kryterium pierwszeństwa wszczęcia egzekucji jest łatwe do uchwycenia, art. 805 § 1 k.p.c. stanowi bowiem, że przy pierwszej czynności egzekucyjnej doręcza się dłużnikowi zawiadomienie o wszczęciu egzekucji, z podaniem treści tytułu wykonawczego i wymienieniem sposobu egzekucji. Przez pierwszą czynność egzekucyjną, według tego przepisu, rozumie się pierwszą czynność organu egzekucyjnego podjętą wobec dłużnika. Przy egzekucji świadczeń pieniężnych będzie to zajęcie określonych składników jego majątku (845 § 1, art. 881, 889 § 1 pkt 1, art. 896 § 1 k.p.c.), przy egzekucji świadczeń niepieniężnych – odebranie dłużnikowi rzeczy ruchomej w egzekucji o wydanie ruchomości (art. 1041 k.p.c.) albo doręczenie dłużnikowi wezwania do dobrowolnego wykonania obowiązku wydania nieruchomości lub statku i opróżnienia pomieszczenia (art. 1046 k.p.c.).

Przedstawione zagadnienie prawne dotyczy jedynie właściwości miejscowej sądu rejonowego powołanego do wydania postanowienia w przedmiocie wyznaczenia organu egzekucyjnego do dalszego łącznego prowadzenia egzekucji w sytuacji z art. 773 § 1 k.p.c., nie dotyczy natomiast kryteriów tego wyznaczenia (np. stanu zaawansowania każdego z postępowań, rodzaju egzekwowanych obowiązków) i dlatego na ich temat Sąd Najwyższy nie wypowiada się.

Z powyższych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie (art. 390 § 1 k.p.c.).